

Hættemåge *Larus ridibundus*

Black-headed gull

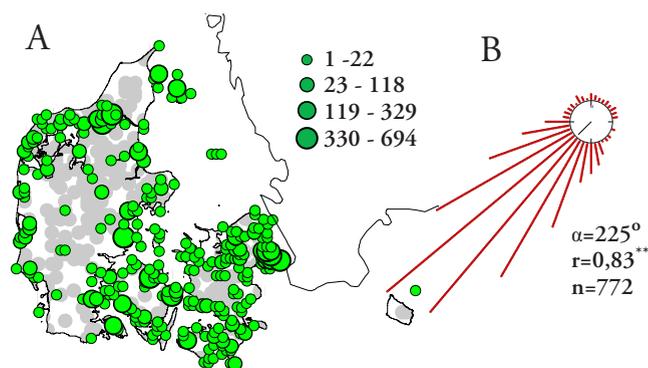
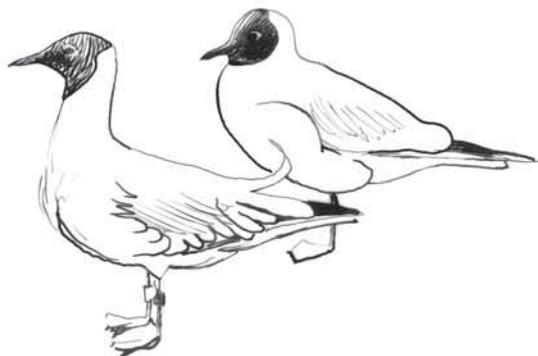

Fig. 2. A) Mærkningslokaliteter for fugle, som senere er genmeldt, og artens danske yngleudbredelse (1993-96). Ringing sites for birds later recovered, and current breeding distribution.

B) Retning af direkte efterårstræk (juli-dec, >100 km). Direction of direct autumn migration (Jul-Dec, >100 km).

Hættemågen er den talrigeste og mest udbredte mågeart i Danmark. Den kendes af de fleste pga. yngledragtens brunsorte hoved. Hættemågerne ses næsten overalt, og deres fødesøgning foregår ofte tæt på mennesker i byer, ved havne, på marker og på lossepladser. Arten yngler over hele landet i kolonier ved beskyttede kyster og næringsrige søer og moser. Den danske hættemågebestand voksede i antal og udbredelse i starten af 1900-tallet, men er siden 1950'erne gået kraftigt tilbage (Heldbjerg 2001a). Hættemågen yngler over det meste af Europa med de største

bestande i Rusland, Hviderusland, Tyskland, Holland og Danmark samt på De Britiske Øer. Udbredelsen fortsætter øst for Ural indtil Stillehavet. Hættemåger fra de nordlige og østlige bestande er primært trækfugle.

Mærknings- og genmeldingsdata

I Danmark blev den første hættemåge ringmærket af H.C.C. Mortensen i 1910. I alt er mærket 220.633, og arten er således den hyppigst mærkede mågeart. Alle danske ringmærkningscentraler har deltaget i

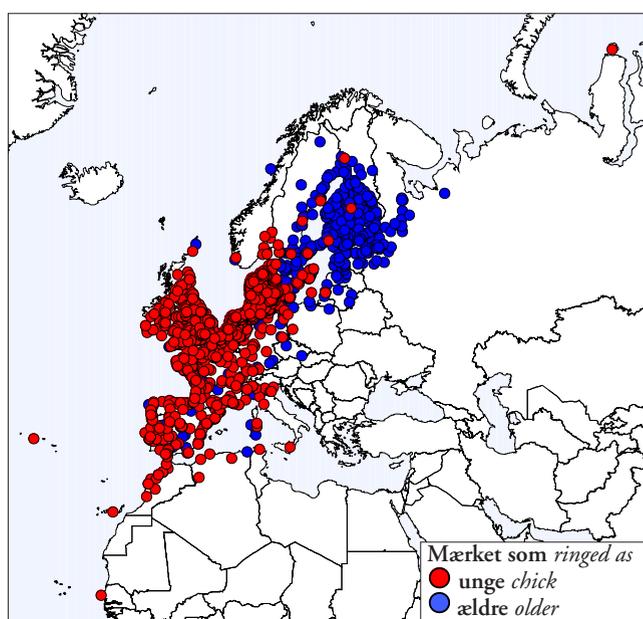

Fig. 1. Samtlige genfund af hættemåge ringmærket i Danmark (n=12.141). All recoveries of black-headed gull ringed in Denmark (n=12,141).

Fakta Facts

Mærkninger *Birds ringed* 220.633

Genmeldinger *Recoveries*

Antal genmeldinger *No. of recoveries* 12.141

-heraf uden for Danmark *Recovered abroad* 5.627 (46%)

Antal fugle *No. of individuals* 10.389

-heraf mærket som unger *Ringed as chicks* 6.327 (61%)

Genmeldingsandel *Proportion recovered* 4,7%

Mærket i udlandet og genmeldt i Danmark 10.001

Ringed abroad and recovered in Denmark

Ekstremer *Extremes*

Højeste alder *Oldest bird* 24 år 3 mdr.

Længste afstand *Longest dist.* Senegal Senegal 5.069 km

Nordligst *Northernmost* Rusland Russia (73° 11'N)

Sydligst *Southernmost* Senegal Senegal (14° 41'N)

Østligst *Easternmost* Rusland Russia (70° 30'E)

Vestligst *Westernmost* Acorerne Azores (29° 00'W)

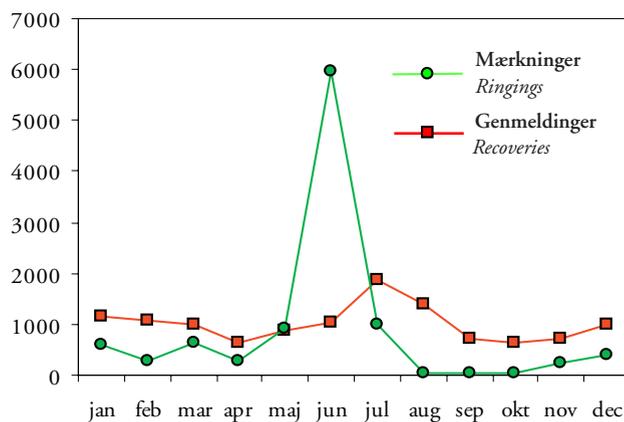

Fig. 3. Mærknings- og genmeldingsmåned for genfund af hættemåge. Month of ringing and recovery for recovered black-headed gull.

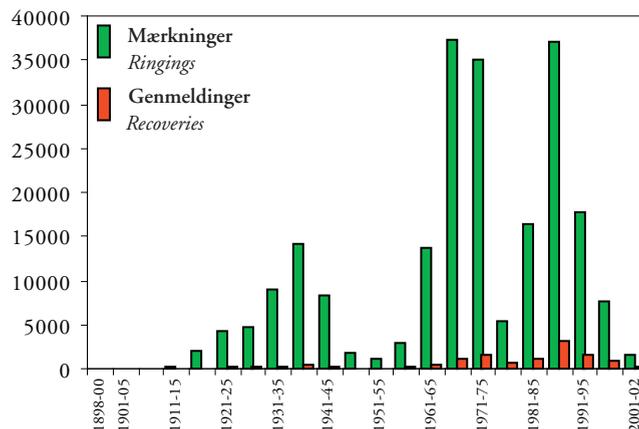

Fig. 4. Mærknings- og genmeldingsår for hættemåge ringmærket i Danmark. Ringing and recovery year of black-headed gull ringed in Denmark.

hættemågemærkningen. Antallet af mærkninger voksede indtil omkring anden verdenskrig (fig. 4), hvorefter der i en periode blev ringmærket relativt få. I 1960'erne og første halvdel af 1970'erne blev der igen mærket mange hættemåger, primært unger i kolonierne. Det årlige antal mærkninger toppede i 1969 med 9.645 fugle. I slutningen af 1980'erne blev der atter mærket mange hættemåger, bl.a. voksne fugle i træk- og vinterperioden.

I alt 10.389 hættemåger er genmeldt, svarende til en genmeldingsandel på 4,7%. De genmeldte fugle stammer fra mærkninger udført over det meste af landet (fig. 2A), 40% i Jylland, 37% på Sjælland, 17% på Fyn og 4% på Lolland-Falster. Hele 78% af fuglene fra Sjælland er mærket i omegnen af København. Andre mærkningslokaliteter med mange genmeldinger er Fruens Holm i Limfjorden, Knudshoved ved Nyborg, Odense Fjord, Klosterholm i Nibe Bredning og Vorsø i Horsens Fjord.

Hættemågen er mærket i alle årets måneder, men langt hovedparten (57%) i juni (fig. 3). Andelen af danske ynglefugle i materialet er ganske høj, da mange er mærket som unger (61%) eller som voksne fugle i yngletiden. I ringmærkningsmaterialet indgår desuden et relativt stort antal voksne fugle mærket i vintermånederne. Ydermere foreligger der oplysninger om 10.001 hættemåger mærket i udlandet og genmeldt i Danmark.

Træk og overvintring

Danske ynglefugle. Hovedparten af de danske hættemåger er trækfugle, idet 85% af de danske fugle i vinterperioden er genfundet uden for landets grænser. I takt med, at ynglepladserne forlades, dukker fuglene op på mange kystlokaliteter som f.eks Blåvand (Moltofte & Faldborg 1987). I forbindelse med denne

spredning er enkelte ungfugle i juni-august genfundet i Norge og Sverige. Det egentlige efterårstræk indledes af de endnu ikke kønsmodne, etårige fugle, hvoraf de første allerede i juni er genfundet i Holland og på De Britiske Øer. Gennemsnitspositionen for de etårige fugle ligger i juli uden for Danmark, mens den for de voksne ynglefugle først rykker uden for landets grænser i august. I august ligger de etårige fugles gennemsnit sydvest for de gamle fugles ($P < 0,001$). De sidste til at trække bort er ungfuglene i første kalenderår, og deres gennemsnitsposition ligger uden for landet i september. Dette mønster afspejles også blandt de rastende og forbitrækkende fugle i Blåvand (Moltofte & Faldborg 1987).

Trækket går mod sydvest (fig. 2B). Jyske og østdanske fugle er generelt genfundet i de samme områ-

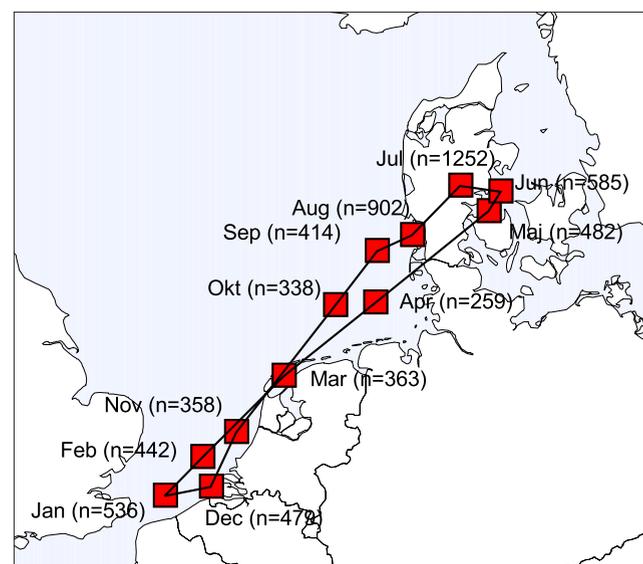

Fig. 5. Månedlige gennemsnitspositioner for hættemåge ringmærket i Danmark som unger eller voksne fugle i yngletiden. Monthly mean positions for black-headed gull ringed in Denmark as chicks or full grown in the breeding season.

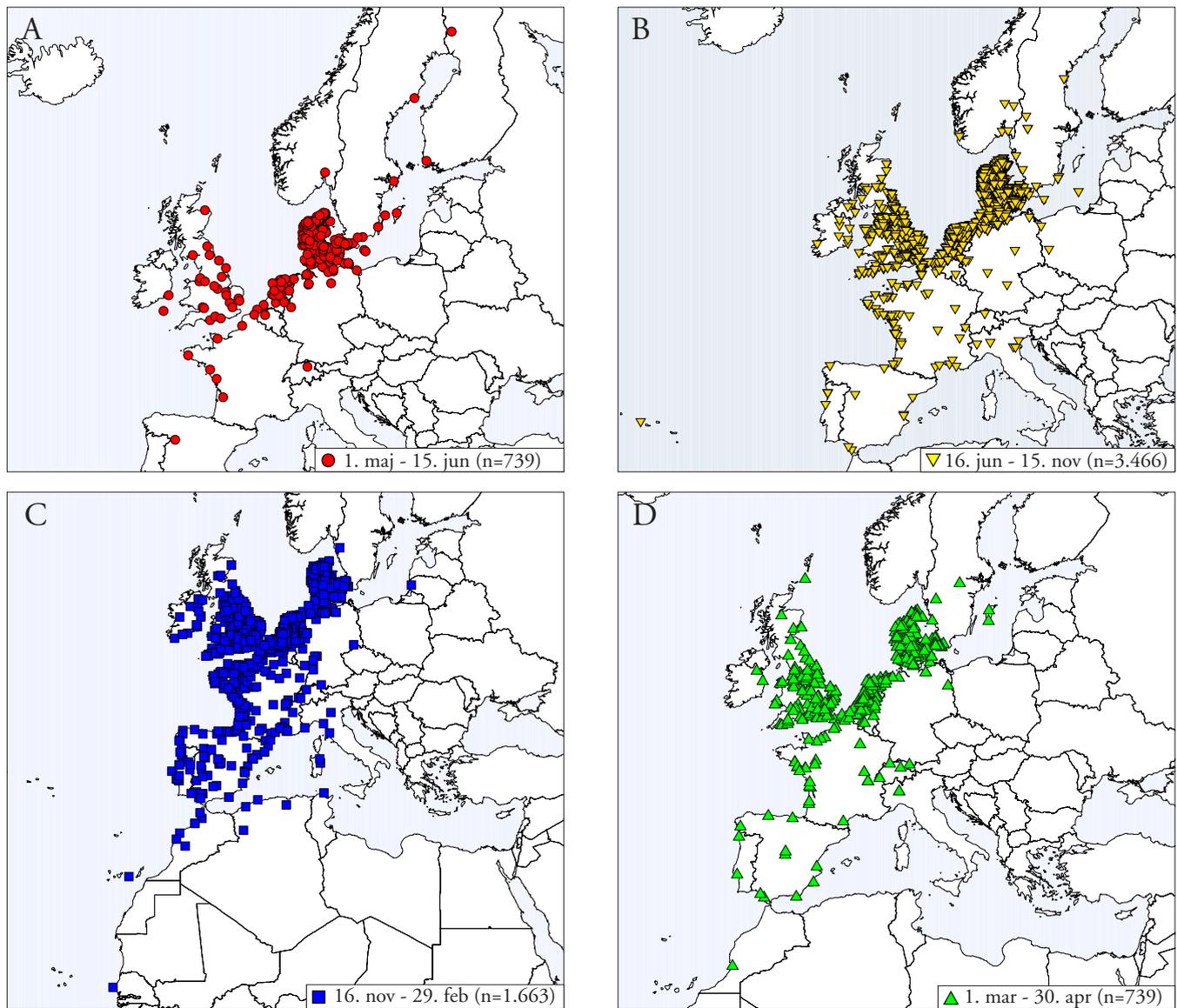

Fig. 6. Genmeldinger af hættemåge ringmærket i Danmark som redeunger eller voksne i yngletiden og genmeldt i A) en efterfølgende ynglesæson, B) efterårs-, C) vinter- og D) forårsperioden. Et genfundet fra Sibirien (21/7 1970) er udeladt. *Recoveries of black-headed gull ringed in Denmark as chicks or full grown in the breeding season and recovered in A) a subsequent breeding season or during B) autumn, C) winter and D) spring. A Siberian recovery (21/7 1970) is not shown.*

der, hvorfor den gennemsnitlige trækretning for fugle ringmærket i det østlige Danmark (233°), er mere vestlig end retningen for fugle, ringmærket i Jylland (221°) ($P < 0,01$).

Uden for Danmark er flest danske hættemåger i efterårsmånederne genfundet i Holland, England og Nordtyskland (fig. 6B). De mange genfund på den engelske østkyst tyder på, at en stor del af de danske fugle trækker direkte over Nordsøen. Allerede i begyndelsen af august er enkelte danske hættemåger i første kalenderår genfundet i Biscayabugten. På Den Iberiske Halvø er danske hættemåger genfundet fra oktober og frem.

I vinterperioden er omkring 15% af de danske hættemåger genfundet i Danmark (fig. 6C). Der er en tendens til, at andelen, der overvintrer i Danmark,

stiger med alderen (Heldbjerg 2001b). Fra udlandet er de fleste vintergenfund fra Holland (32%), De Britiske Øer (31%), Frankrig (13%), Belgien (6%) og Spanien (5%) (fig. 6C). Hovedparten af genfundene er relativt kystnære, men adskillige fugle er også fundet flere hundrede kilometer fra kysten i bl.a. Tyskland, Frankrig og Spanien. Ungfuglene genfindes generelt oftere i indlandet end kønsmodne fugle. Genfund af førsteårsfugle ligger i det hele taget mere spredt end de ældre fugles ($P < 0,05$), og gennemsnittet længere mod syd ($P < 0,001$). Andelen af vintergenfund syd for 50°N er for førsteårsfugle 27% og for kønsmodne blot 7% (se også Heldbjerg 2001b).

I alt 19 danske hættemåger er genfundet i Afrika i perioden fra 26. november til 26. april. Af disse var en femtenårig, en treårig og en toårig, mens resten var

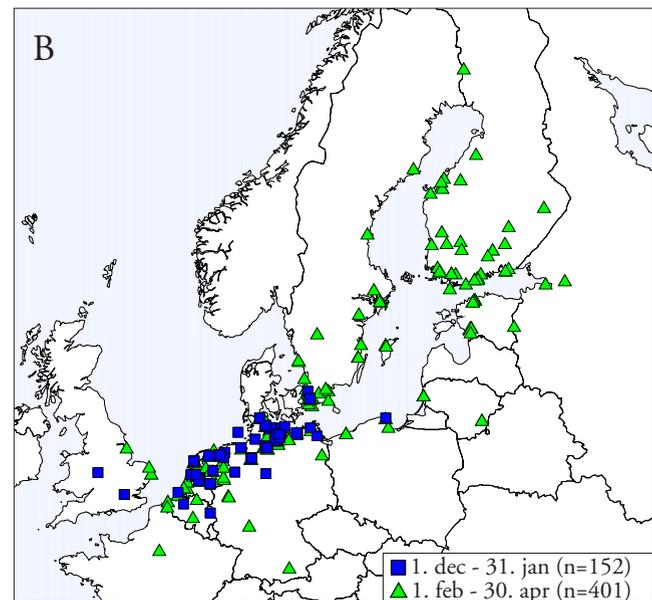
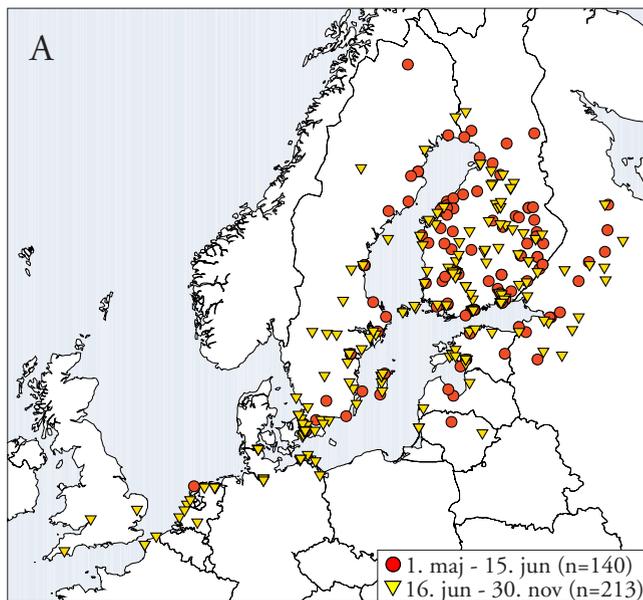

Fig. 7. Genmeldinger af hættemåge ringmærket i Danmark i perioden november-marts og genfundet i udlandet i A) yngle- og efterårsperioden og B) vinter- og forårsperioden. Recoveries of black-headed gull ringed in Denmark during November-March and recovered abroad during A) the breeding and autumn period and B) winter and spring.

fugle i deres første leveår. Danske hættemåger i første leveår er også genfundet på Acorerne (november 1927) og på Gran Canaria (januar 1968).

Nord- og vestjyske hættemåger er lidt hyppigere gæster på De Britiske Øer end sjællandske fugle. Blandt fuglene mærket i Nord- og Vestjylland og genfundet som døde i vinterperioden er 52% fundet på De Britiske Øer. Den tilsvarende andel for østjyske og fynske fugle var 40% og for sjællandske 24%. De nordvestjyske fugles vintergennemsnit ligger i Sydengland, de sjællandske i det nordligste Frankrig og de østjyske og fynske midt imellem. De nordvestjyske og sjællandske vintergennemsnit adskiller sig signifikant fra hinanden ($P < 0,01$). Blandt hættemåger mærket på De Britiske Øer og genfundet som døde i Danmark er 59% fundet i Jylland, 9% på Fyn og 30% på Sjælland, Lolland og Falster (se også Skovgaard 1923, Andersen-Harild 1971b).

Vintergennemsnittet pr. årti har gradvist flyttet sig længere mod nord siden starten af 1900-tallet. Der er signifikant forskel på den gennemsnitlige vinterposition for dødfundne (inkl. skudte) fugle mellem perioderne 1912-1939 og 1990-2002 ($P < 0,05$). Gennemsnitspositionen for den første periode var i det nordligste Frankrig, for den seneste periode i Sydengland. I 1960'erne blev en større andel genfundet i England og Holland end det var tilfældet i 1930'erne (Andersen-Harild 1971b). Ændringer i jagttryk og aflæsningsaktivitet i forskellige områder er foreslået som væsentlige årsager til denne forskel (Andersen-Harild 1971b). En senere analyse af dødfundne hæt-

temåger kunne påvise ændringer mellem 1930'erne og 1990'erne, hvis skudte fugle blev inkluderet, men ingen hvis de blev udeladt (Heldbjerg 2001b). I vinterperioden er gennemsnitspositionen for aflæste fugle signifikant nordligere end for døde fugle ($P < 0,001$). Forklaringen er sandsynligvis en skæv geografisk fordeling af aflæsningsaktiviteten. Det er også muligt, at fugle, der er vant til bylivet og dermed lettere lader sig aflæse, ikke trækker så langt mod syd som fugle med en anden levevis.

Hættemågerne trækker primært tilbage til Danmark i marts-april, hvilket afspejles i gennemsnitspositionen

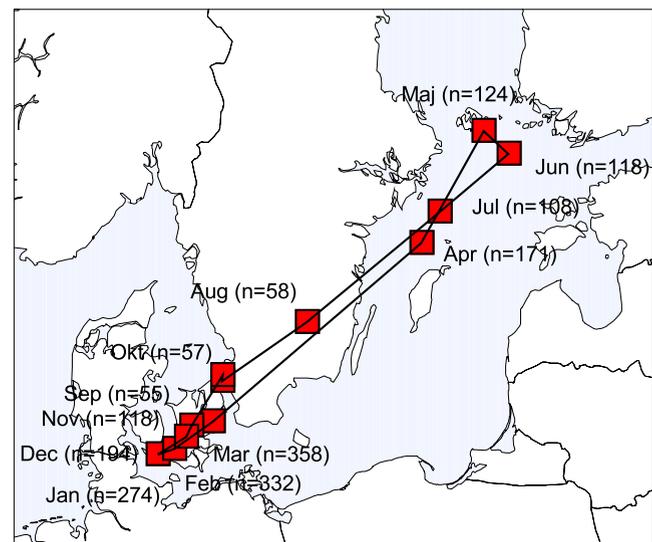

Fig. 8. Månedlige gennemsnitspositioner for hættemåge ringmærket i Danmark i perioden november-marts. Monthly mean positions for black-headed gulls ringed in Denmark from November to March.

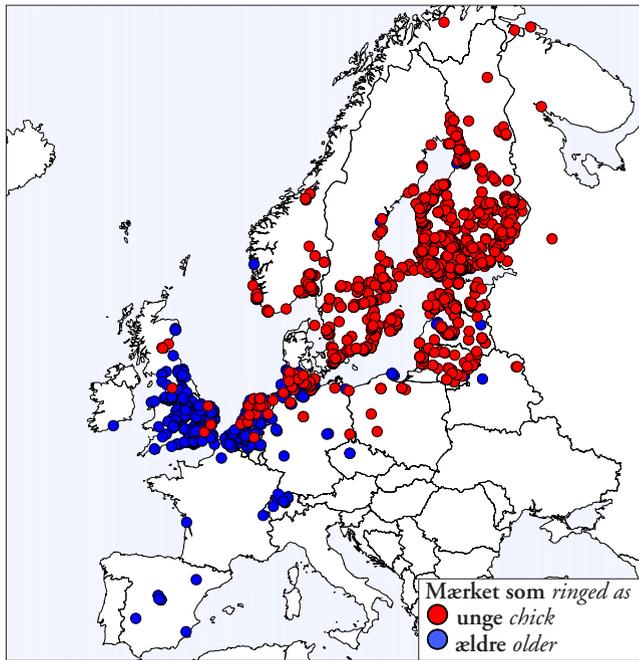

Fig. 9. Mærkningslokaliteter for hættemåge ringmærket i udlandet og genfundet i Danmark (n=10.001). Ringing sites for black-headed gull ringed abroad and recovered in Denmark (n=10,001).

(fig. 5). De fleste hættemåger yngler første gang som treårige, og etårige fugles returtræk er noget forsinket i forhold til de ældre fugles. I april er de etårige fugles gennemsnit endnu i Den Engelske Kanal, og det er stadig syd for Danmark i maj. Blot 52% af sommergenfundene af etårige er fra Danmark, mens andelen for de toårige er 84%.

Ikke alle hættemåger vender tilbage til Danmark, når de er kønsmodne. Kønsmodne danske fugle er således genfundet i yngletiden i Sverige, Finland, Tyskland, England, Skotland, Irland, Holland, Frankrig og Spanien. Et meget bemærkelsesværdigt genfund er en danskudklækket hættemåge, der blev fundet på Belyi-øen i Sibirien (fig. 1). Fuglen blev mærket som unge 20. juni 1964 på Fruensholm i Limfjorden og genfundet i yngletiden (21. juni 1970), langt nord for artens udbredelsesområde (se også Møller & Aarestrup 1981).

Træk- og vintergæster. Danmark gæstes i træk- og vinterperioden af fremmede hættemåger, primært fra landene omkring Østersøen og det nordvestlige Rusland (fig. 7 og 9).

De første gæster dukker op i Danmark sidst i juni. I august vokser antallet markant. Fugle fra Finland er genfundet over det meste af Danmark med det største antal i perioden august-oktober. Adskillige finske fugle overvintrer i Danmark, og først i begyndelsen af april falder antallet mærkbart. Desuden oversommer mange etårige finske i Danmark. Hættemåger fra De Baltiske Lande optræder fra august og frem. De

trækker tilsyneladende tilbage i marts, altså en smule tidligere end de finske. Hættemåger fra det vestlige Rusland optræder i Danmark fra november til begyndelsen af april.

Hættemåger fra den forholdsvis lille norske bestand overvintrer i Danmark og de øvrige lande omkring Nordsøen (Bakken m.fl. 2003). Langt hovedparten af de danske genfund af norske fugle er dog fra efterårsmånederne, og hele 93% af dem er fra Jylland. Fra det nordligste Norge er to førsteårs-fugle aflæst på Sjælland i januar og marts.

Blandt hættemåger ringmærket i Danmark i vintermånederne er en mindre andel genfundet i Holland og på De Britiske Øer senere samme vinter.

Sommergennemsnittet for fugle ringmærket i Danmark i vinterperioden ligger nordøst for Danmark ($P < 0,001$) (fig. 8).

Genmeldings- og dødsårsager

I alt 36% af genmeldingerne drejer sig om aflæsninger af ringe på levende fugle (fig. 10A). Hovedparten af aflæsningerne er foretaget i Danmark og Holland, men også i England, Tyskland og Sverige er der aflæst mange danskmerkede hættemåger.

For de fleste dødfundne hættemåger er dødsårsagen ikke kendt (fig. 10B). Den primære kendte dødsårsag er jagt (24%). Hele 69% af hættemågerne, der er indrapporteret som skudte, er nedlagt i Danmark, flest i august og september. I perioden 1981-2000 er i alt 90 danskmerkede hættemåger nedlagt ved Københavns Lufthavn af hensyn til flytrafikken. Desuden er 26 danskmerkede hættemåger indrapporteret som skudt ved minkfarme i Danmark fra 1984 til 1995. Et mindre antal af de mærkede hættemåger er omkommet i

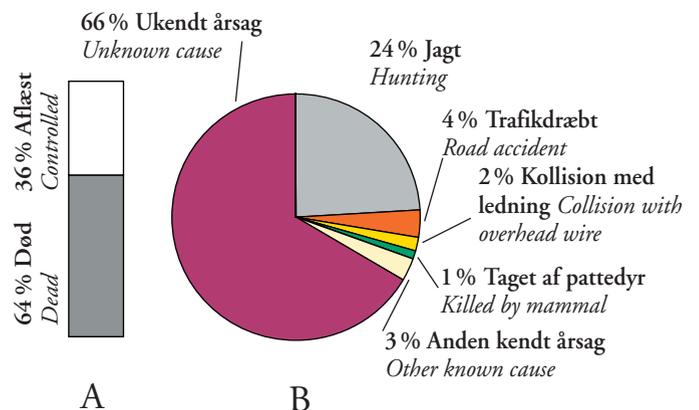

Fig. 10. A) Genmeldingsårsager (n=12.141) og B) dødsårsager (n=7.711) for hættemåge ringmærket i Danmark. A) Cause of recovery (n=12,141) and B) cause of death (n=7,711) for black-headed gull ringed in Denmark.

trafikken eller efter kollision med højspændingsledninger, begge dele primært i Danmark, England og Holland.

Blandt hættemåger ringmærket som unger eller ungfugle og genmeldt som døde er omkring 60 % indrapporteret i løbet af det første leveår (fig. 11). Specielt i juli og august, umiddelbart efter at fuglene er blevet flyvefærdige, bliver mange genmeldt som døde. Flest ældre fugle er indrapporteret som døde i januar og februar.

Den længstlevende hættemåge i det danske materiale blev mindst 24 år og 3 mdr. Fuglen blev mærket mindst tre år gammel i januar 1973 og dræbt af et uidentificeret dyr i Finland i oktober 1994. Blandt farvemærkede individer er der eksempler på fugle helt op til 29 år (K.T. Pedersen pers. medd.).

English summary

The black-headed gull is the most common gull in Denmark with an estimated population of 110,000–125,000 breeding

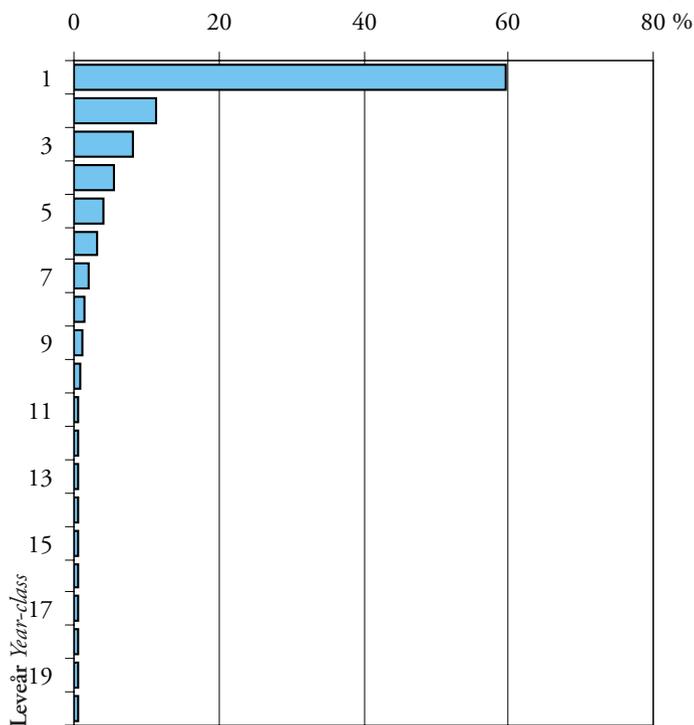

Fig. 11. Aldersfordeling af hættemåge mærket som unger eller ungfugle i deres første efterår og genfundet som døde (n=4.858). Distribution on year-class of black-headed gull ringed as chicks or juveniles in their first autumn and recovered as dead (n=4,858).

pairs. It is furthermore a very common passage migrant and winter visitor from July to May.

In Denmark the first black-headed gull was ringed in 1910, with the majority ringed between 1960 and 1990. The black-headed gull is the most frequently ringed gull. Forty per cent of the recovered birds were ringed in Jutland, 17 % on Funen, 37 % on Zealand and 4 % on Lolland-Falster. The majority of the recovered birds were ringed as chicks (61 %), but also birds ringed as fully grown in winter have been recovered.

Most of the Danish black-backed gulls are migrants. The one-year-old birds are the first to migrate, and these birds are recovered in the Netherlands and the British Isles in June. In July the mean position of one-year-old birds is south of Denmark. The mean position of adult black-headed gulls is south of Denmark in August and that of juveniles in September.

The migration is SW, and in autumn most birds are recovered in the Netherlands, Britain and north Germany. From August birds have been recovered from the Bay of Biscay and from October on the Iberian Peninsula. During winter 15 % of the Danish birds have been recovered in Denmark. Outside Denmark most have been recovered in the Netherlands, the British Isles, France, Belgium and Spain. Birds from Jutland are more frequent in the British Isles than those from eastern Denmark. Nineteen Danish birds have been recovered in Africa. The mean position of young birds is further south than that of older birds.

The Danish black-backed gulls return to Denmark in March–April. Many one-year-old birds remain abroad in summer, and only 52 % of the summer recoveries of these birds are from Denmark. In the following summer 84 % of the recoveries are from Denmark.

Outside the breeding season many gulls from Norway, the countries around the Baltic, and northwest Russia have been recovered in Denmark. The first visitors arrive in late June and the number of visitors increases in August. Many of these birds spend the winter in Denmark. The mean position during summer of birds ringed in Denmark during winter is northeast of Denmark, indicating that the Danish winter population is dominated by foreign birds.

The main known cause of death is hunting. Sixty-nine per cent have been shot in Denmark, mainly in August–September.

Byens hættemåger

Af Kjeld T. Pedersen & Uffe Damm Andersen

Hættemågen optræder, som sølv- og stormmåger, i store antal i bymæssige områder, især i havne, parker og søer, hvor de ba.a. søger føde ved fodringspladser. Ved omfattende ringmærkningsarbejde i Københavnsområdet i perioden 1968-2004 har 8.247 hættemåger udover en stålring fået påsat en plastfarvering. Der er ligeledes ydet en stor indsats for at aflæse de mærkede fugle. Til og med 2004 er 96.898 farveringmærkede hættemåger genfundet.

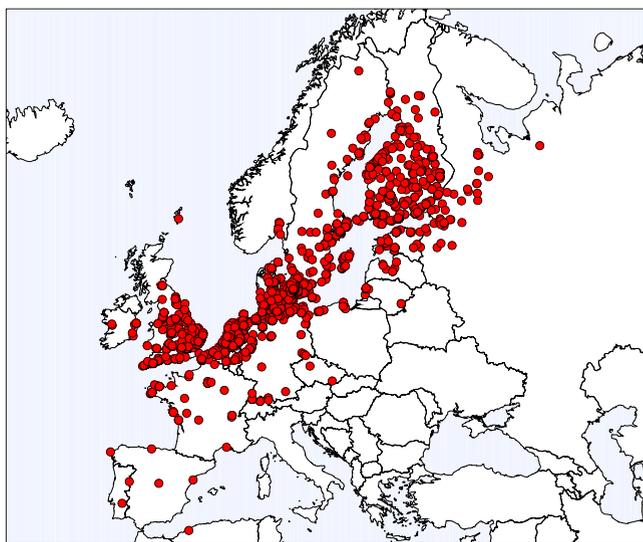

Fig. 1. Den geografiske fordeling af genmeldinger af hættemåger farveringmærket Københavnsområdet i perioden 1968-2004 (n = 96.898). Geographical distribution of recoveries of black-headed gulls colour ringed in the area of Greater Copenhagen in the period 1968-2004 (n = 96,898).

90% af mågerne er genfundet mindst én gang, mens 2.284 hættemåger blevet genmeldt mindst 10 gange. Af dem er fire aflæst mere end 200 gange, heraf én der er blevet aflæst 248 gange.

Genmeldingerne fordeler sig hovedsagligt fra Finland mod sydvest til Holland, Frankrig og De Britiske Øer (fig. 1).

Der foreligger mere end 19.000 genmeldinger af hættemåger, som er ringmærket i januar (fig. 2). Genmeldingerne viser, at de fleste af fuglene indtil begyndelsen af april fortsat opholder sig i Danmark - hovedsagligt i Hovedstadsområdet. Fra en uge ind i april til sidst i juni, hvor der er færrest aflæsninger, stammer genfundene hovedsageligt fra Finland, men også fra det nordvestlige Rusland og De Baltiske Lande. Ikke alle hættemåger overvintrer i København vinter efter vinter. Nogle af dem passerer andre vintre tilsyneladende Danmark for bl.a. at overvintrere i Tyskland og Holland. Der findes mange eksempler på, at pludselig indtrædende kuldeperioder i løbet af vinteren kan sætte gang i et træk (kuldeflugt). Der er således adskillige eksempler på fugle, der er genfundet midt om vinteren i Holland 2-4 dage efter, at de har forladt København. Selv normalt stedtrofaste hættemåger kan foretage sådanne træk.

Mange hættemåger er meget trofaste overfor bestemte overvintringsområder. Blandt 1.275 voksne hættemåger, ringmærket i København i vinterperioden, blev 51% aflæst i København igen næste

vinter. 27% blev aflæst på samme lokalitet som de blev mærket året forinden. I Kildevældsparken på Østrebros i København vendte 43% af 51 fugle tilbage til samme park året efter, og 60% blev året efter set i København.

Om dagen flyver hættemågerne ud til forskellige fødesøgningsområder i hovedstadsområdet, især til Utterslev Mose, Sortedams Sø og Christianshavns Vold. Her bliver de det meste af dagen, og der sker meget lidt udskiftning i løbet af dagen mellem lokaliteterne, selv mellem fodringspladser der ligger tæt på hinanden. Om aftenen samles hættemågerne i store flokke på nogle få lokaliteter for at overnatte. Det er især Svanemøllebugten og Sydhavnen, der benyttes som overnatningsområder, men også Københavns øvrige havneområder. Er havnen isdækket overnatter de samlet fra et større område. Aflæsninger af måger blandt mere end 15.000 hættemåger på isen ud for Langelinje i isvinteren 1987 viste, at fuglene kom fra det meste af Hovedstadsområdet.

Den ældste hættemåge i materialet er 29 år. Den er blevet aflæst 181 gange. Den blev ringmærket 11. marts 1972 ved Sortedams Sø ved Østerbrogade i København i sit andet kalenderår. Den er aflæst hver vinter (juli-marts) indtil år 2000 på præcis samme sted. Fuglen brugte Frihavnen som overnatningsplads.

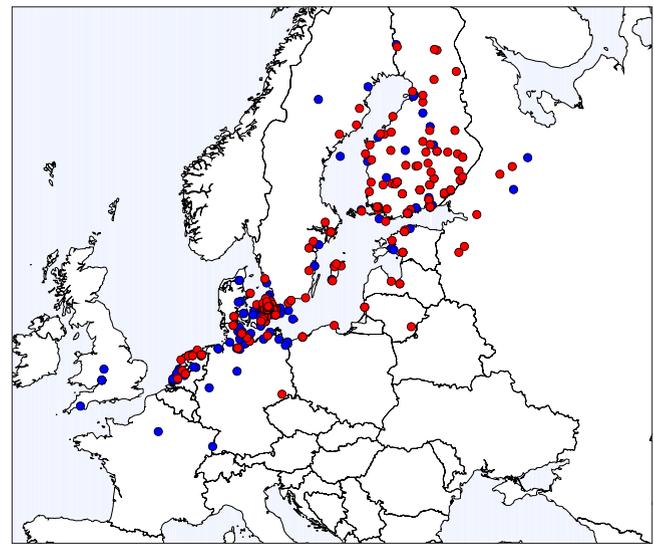

Fig. 2. Den geografiske fordeling af genmeldinger af hættemåger farveringmærket Københavnsområdet i januar i perioden 1968–2004 (n = 19.270). Rød cirkel: marts – juni. Blå cirkel: juli – februar. *Geographical distribution of recoveries of black-headed gulls colour ringed in the area of Greater Copenhagen in January in the period 1968–2004 (n = 19,270). Red circle: March – June. Blue circle: July – February.*

Nogle år er den observeret i Utterslev Mose i april-maj, hvor den sandsynligvis har ynglet. Fuglen er ikke set uden for København bortset fra i isvinteren 1987, hvor den var i Lübeck, og i december 1997, hvor den var på Sjællands Odde.